

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA SHUGHULI ZA KAMATI YA
KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII
KWA MWAKA 2017/2018**

[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la
Januari, 2016]

Idara ya Kamati za Bunge

S. L. P. 941,

DODOMA.

7 FEBRUARI, 2018

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.2 Shughuli zilizotekelezwa na Kamati	2
SEHEMU YA PILI.....	4
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	4
2.1 Utekelezaji wa Shughuli za Kamati	4
2.2 Kupokea Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi mbalimbali	4
2.3 Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017	10
2.4 Kupokea na kuchambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Mwaka wa Fedha wa 2016/2017 na mchakato wa Bajeti za Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha wa 2017/2018	13
2.5 Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2017)	16
2.6 Uchambuzi wa Miswada mbalimbali ya Serikali	21
2.7 Semina kwa Wajumbe wa Kamati.....	21
SEHEMU YA TATU	24
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI.....	24
3.1 Maoni ya Jumla	24
3.1.1 Bajeti.....	24
3.1.2 Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017.....	25
3.1.3 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.....	25
3.1.4 Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo	33
3.1.5 Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia.....	37
SEHEMU YA NNE.....	45
4.0 HITIMISHO	45
4.1 Shukrani.....	45
4.2 Hoja.....	47

**TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU NA SHUGHULI ZA KAMATI YA
KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA MAENDELEO YA JAMII
KWA MWAKA 2017/2018**

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kuchukua fursa hii kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kukushukuru kwa kunipa nafasi ili niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Mwaka kuhusu majukumu na shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii katika kipindi cha 2017/2018 kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016.

Mheshimiwa Spika, Muundo wa Taarifa hii umezingatia masharti ya Kanuni ya 113 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, kwa kugawanyika katika sehemu kuu tatu (3). Sehemu ya kwanza ni utangulizi unaofafanua, muundo wa majukumu pamoja na maelezo ya jumla. Sehemu ya pili inahusu Uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati. Katika sehemu ya tatu Kamati imebainisha Maoni na Mapendekezo na kuhitimisha Taarifa katika sehemu ya mwisho

1.1 **Muundo na Majukumu ya Kamati**

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 5(5) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016 kimeipa Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii jukumu la kusimamia shughuli za Wizara zifuatazo:-

- a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto;
- b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo; na
- c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kusimamia majukumu ya Wizara hizo, Kamati hii ambayo ni moja kati ya Kamati tisa (9) za Kudumu za Bunge za Kisekta zilizopewa majukumu manne kwa mujibu wa kifungu cha 7 (1) cha Nyongeza ya Nane cha Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, majukumu hayo ni;

- a) Kushughulikia Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo na;
- d) Kufuatilia utekelezaji wa Majukumu ya Wizara hizo.

1.2 **Shughuli zilizotekelezwa na Kamati**

Mheshimiwa Spika, Wakati wa kutekeleza majukumu yake Kamati kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018, Kamati ilikuwa na shughuli zifuatazo:-

- i) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi zilizoko katika Wizara hizo;
- ii) Kufanya ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017;

- iii) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Bajeti za Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017;
- iv) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018;
- v) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2017);
- vi) Kuchambua Miswada Miwili (2) iliyowasilishwa Bungeni kwa ajili ya kuridhiwa; na
- vii) Kupokea Semina na mafunzo mbalimbali yaliyotolewa kwa ajili ya kuboresha ushauri katika sekta ya Elimu, Afya na Habari.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inaeleza kwa kina kuhusu utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018.

2.1 Utekelezaji wa Shughuli za Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018, Kamati ilitekeleza shughuli zifuatazo:-

2.2 Kupokea Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi mbalimbali

Mheshimiwa Spika, Katika nyakati tofauti kuanzia Machi 2017 hadi Januari 2018, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa za Utendaji wa Wizara na Taasisi zilizo chini ya Wizara hizo kama ifuatavyo:-

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, Baada ya Bunge kupitisha Bajeti ya Serikali ikiwemo ya Wizara hii, Kamati iliendelea kufanya kazi na wizara kwa kupokea taarifa ya Wizara na Taasisi zake ikiwemo Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA), Hospitali ya Benjamin Mkapa na Hospitali ya Magonjwa ya akili Mirembe zilizoko Mkoani Dodoma, ili kupata taarifa za utendaji wa Wizara kupitia Taasisi zake. Utendaji wake ni kama ifuatavyo;

i) Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA)

Mheshimiwa Spika, Katika kikao cha Kamati kilichofanyika tarehe 29 Agosti, 2017, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Utendaji wa Mamlaka ya Chakula na Dawa (TFDA) ambayo ndiyo mamlaka iliyopewa jukumu la udhibiti wa usalama na ubora wa chakula nchini, dawa, vipodozi, pamoja na vifaa tiba na vitendanishi. Taarifa ya TFDA ilionesha kuwepo kwa ongezeko la ukusanyaji wa maduhuli kutoka kiasi cha shilingi 34,735,783,943/= kwa Mwaka wa Fedha wa 2015/2016 hadi kiasi cha shilingi 38,879,986.47/= kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017. Ongezeko hili linatokana na kuimarika kwa mifumo ya makusanyo.

Mheshimiwa Spika, Mamlaka imefanikiwa kuongeza usajili wa bidhaa mbalimbali baada ya kuzifanyia tathmini, kwa mfano, bidhaa za vipodozi zilizosajiliwa katika Mwaka **2016/2017** ni **1413** ambazo ni aina tofauti ikilinganishwa na **1213** za **2015/2016** sawa na ongezeko la bidhaa **200 sawa na asilimia 16.5**. Sanjari na hili, Mamlaka imefanikiwa kuongeza ukaguzi wa maeneo mbalimbali kutoka **6,839** kwa Mwaka wa Fedha wa 2015/2016 hadi kufikia **17,250** sawa na ongezeko la **asilimia 60** kwa Mwaka wa Fedha **2016/2017** ambapo **asilimia 75** ya maeneo yaliyokaguliwa kwa mwaka **2016/2017** yalikitidhi vigezo.

Mheshimiwa Spika, Ni matarajio ya Kamati kwamba Taasisi hii itaendelea kupata mafanikio zaidi kwa kuendelea kuboresha utendaji wake wa kazi ili kudhibiti ubora wa chakula na Dawa pamoja na vitendanishi. Aidha, itaimarisha mifumo mbalimbali ya ukusanyaji wa maduhuli katika taasisi hiyo kama ambavyo imeonekana kuimarika katika mwaka wa fedha 2015/2016 na 2017/2018.

ii) Hospitali ya Afya ya Akili, Mirembe - Dodoma

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Utendaji wa Hospitali ya Afya ya Akili Mirembe ambayo ilionesha kuwa ni moja kati ya Hospitali kongwe nchini. Hospitali ilianza kujengwa mnamo mwaka 1925 na Serikali ya Mkoloni Mwingereza mkoani Dodoma. Hospitali inahudumia wagonjwa wa akili raia (*Civill mental patients*) wakati Taasisi yake ya Isanga inatoa huduma kwa wagonjwa wa Akili wahalifu (***Criminal Mental Patient***). Aidha, kwa wastani wagonjwa kati ya 7-10 wa akili hulazwa kila siku hivyo kuwa na wastani wa wagonjwa 317 wodini kila siku. Kwa upande wa wagonjwa wa nje (***Out Patient Department***), Hospitali inahudumia wastani wa wagonjwa wa akili 43 kwa siku ambapo wapya ni kati ya 7-10. Mbali na wagonjwa wa akili, Hospitali inatoa huduma kwa magonjwa mengine mbalimbali ambapo kwa siku inahudumia wastani wa wagonjwa 119.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na kazi kubwa inayofanywa na Hospitali hii hasa ikizingatiwa kuwa ndiyo Hospitali kubwa ya Afya ya Akili nchini, lakini hali ya Hospitali hii hairidhishi na haiendani na hadhi ya Mkoa wa Dodoma kama Makao Makuu ya Nchi. Kamati ilishuhudia uwepo wa majengo chakavu, majengo ambayo yalijengwa na mkoloni miaka 92 iliyopita pamoja na upungufu wa watumishi 375 sawa na **asilimia 60** ikilinganishwa na mahitaji ya watumishi 616.

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kwama hospitali hii ipo katika mji ambao kwa sasa ndiyo makao makuu ya nchi na hivyo kufanya mji kuwa na ongezeko kubwa la watu ambapo ni wazi kwamba hata uwezekano wa kuongezeka kwa wagonjwa wa akili upo, hivyo basi Kamati inashauri Serikali ifanye mkakati maalumu kwa kusaidia na Wizara ya Afya pamoja na TAMISEMI ili kuweza kufanya maboresho makubwa kwa ajili ya kuhakikisha huduma kwa wagonjwa wa akili inaimarishwa na kutolewa kwa wananchi.

b) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Agosti, 2017 mjini Dodoma, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Kamato ilipokea taarifa ya utendaji wa Wizara katika Taasisi ya COSTECH, Taasisi ya Teknolojia Dar es salaam (DIT) na Chuo Kikuu cha Nelson Mandelea kilichopo Arusha. Utekelezaji wa Taasisi hizo ni kama ifuatavyo;

i) Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam (DIT)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Utendaji wa Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam (DIT) mnamo tarehe 6 Septemba, 2017.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu ya DIT kumekuwepo na upanuzi wa miundombinu ya Taasisi hiyo ambapo Kamati ililitembelea wakati wa ukaguzi wa miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2016/2017 na kutoridhika na utekelezaji wa mradi huo. Aidha katika ziara hiyo Kamati iliomba ipate taarifa ya utekelezaji wa mradi wakati wa vikao vingine vya Kamati.

Mheshimiwa Spika, Mpaka wakati Kamati inakaa kikao cha tarehe 9 Septemba, 2017 mkandarasi wa jengo hilo alikuwa hajamaliza kazi yake kwa asilimia 100. Kamati ilihoji kwanini jengo halijakamilika ili liweze kuanza kutumika na changamoto yake kubwa ilikuwa ni fedha kwa ajili ya kumaliza.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaomba Serikali ifanye ukaguzi wa kimahesabu katika Taasisi hiyo kuhusu mradi huo kwani ni mradi ambao umechukua muda mrefu kuliko ambavyo ilikuwa imetarajiwa na taarifa hiyo ifike mbele ya Kamati yako na kama itaonekana inafaa basi ifike katika kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa ajili ya kuijadili.

c) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, Katika kuendelea na utekelezaji wa majukumu ya Bunge, kamati ilipokea taarifa ya Wizara ya Habari kuhusu baraza la michezo Tanzania (BMT) na Shirika la Uchapishaji Magazeti ya Serikali (TSN)). Kamati ilipokea na kujadili Taarifa za Utendaji wa Taasisi mbalimbali zikiwemo:-

i) Baraza la Michezo Tanzania (BMT)

Mheshimiwa Spika, katika kikao cha kamati na Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kilichofanyika tarehe 4 Septemba, 2017 Kamati ilipokea na kujadili Taarifa ya Utendaji wa Baraza la Michezo Tanzania. Katika kikao hicho Kamati ilielezwa kuwa Baraza kwa kushirikiana na Vyama vya Michezo limeendelea kuwezesha timu na wachezaji wa Tanzania kushiriki katika mashindano mbalimbali ya Kitaifa na Kimataifa. Aidha, Baraza liimeendelea kusimamia uanzishwaji wa Michezo mingi mipya kama Baseball, Woodball, Football freestyle, Rolliball na Martial Arts.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio hayo, Kamati ilielezwa kuwa Baraza limekuwa likikumbana na changamoto mbalimbali. Baadhi ya changamoto hizo ni pamoja na:-

- Baadhi ya vipengele vya Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa ya Mwaka 1967 kuwa na mapungufu yanafanya utendaji kazi wa Baraza kuwa mgumu;
- Gharama kubwa za vifaa vya michezo inayotokana na kodi inayotozwa hasa kwa vifaa kutoka nje ya nchi na vile vinavyotolewa na Mashirikisho ya Kimataifa kama msaada;
- Uvamizi na kubadilishwa kwa matumizi ya viwanja vya michezo na maeneo yaliyotengwa kwa ajili ya burudani.

ii) Shirika la Uchapishaji Magazeti ya Serikali (TSN)

Mheshimiwa Spika, Shirika la Uchapishaji Magazeti ya Serikali (TSN) linaendeshwa kwa Sheria ya Makampuni ya Mwaka 1961 kwa hisa za **asilimia 99** zinazomilikiwa na Serikali na **asilimia 1** inamilikiwa na Mhariri Mtendaji kwa mujibu wa sheria.

Mheshimiwa Spika, Kampuni huchapisha magazeti mbalimbali ya lugha ya Kiswahili na Kingereza ambayo ni Habari Leo, Spotileo, ***Daily News na Sunday News***. Lakini pia Kampuni hutoa vijarida mbalimbali vinavyolenga makundi maalum kwa lugha ya Kiswahili na Kingereza

Mheshimiwa Spika, shirika la uchapichaji Magazeti pamoja na mafanikio katika kutekeleza majukumu yake, linakumbana na changamoto mbalimbali za utendaji na kifedha pia zikiwemo;

- Uzorotaji wa biashara ya matangazo;
- Ucheleweshwaji wa kulipwa madeni ya matangazo kiasi cha shilingi Bilioni 7.2 ambako kunakwamisha utendaji wa Taasisi na madeni mengi ya kiwa ni ya Serikali na
- Gharama kubwa za usambazaji wa magazeti ikiwemo ukosefu wa usafiri wa uhakika;

2.3 **Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017**

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 97 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ilifanya ukaguzi wa Miradi mbalimbali iliyo chini ya usimamizi wa Wizara inazosisimamia ambayo ilitengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea jumla ya Miradi kumi na moja (11) ambayo ilitengewa fedha katika Mwaka wa Fedha wa 2016/2017. Miradi hiyo ni kama ifuatavyo:-

- i) Mradi wa Upanuzi wa Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine (SUA);
- ii) Mradi wa Upanuzi na Ukarabati wa Chuo Kikuu cha Dar Es Salaam;
- iii) Mradi wa Usikivu TBC;
- iv) Mradi wa Ukarabati wa Chuo cha Sanaa Bagamoyo;
- v) Mradi wa Upanuzi wa Hospitali na Uwekaji wa Mashine za CT; Scan na LINAC katika Taasisi ya Saratani ya *Ocean Road* (ORCI);
- vi) Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Kufundishia na kutoa Huduma Mloganzila;
- vii) Mradi wa Ujenzi wa DIT-Teaching Tower;
- viii) Mradi wa Utafiti na Maendeleo wa COSTECH;
- ix) Mradi wa Ununuzi wa Vifaa Tiba wa Hospitali ya Taifa Muhimbili;
- x) Mradi wa Ununuzi wa Mitambo na Vifaa Tiba katika Taasisi ya Mifupa (MOI);
- xi) Mradi wa Ujenzi wa Maabara ya kuzalisha dawa Asili wa Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR).

Mheshimiwa Spika, Taarifa za ukaguzi wa Miradi hii zilishawasilishwa katika Taarifa za Uchambuzi wa Bajeti zilizowasilishwa mwezi Mei 2017 na hali ya upatikanaji wa fedha kwa miradi mingi siyo ya kuridhisha kwani katika tathmini ya Kamati ilibaini kuwa kati ya Miradi 11 iliyokaguliwa yenye thamani ya shilingi **63,939,654,851** kiasi kilichotolewa kwa miradi yote ni shilingi

14,172,609,934 sawa na **asilimia 22** tu ya fedha zote zilizoidhinishwa kwa ajili ya miradi hiyo ya maendeleo.

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA MA MAENDELEO YA JAMII, HALI YA UPATIKANAJI WA FEDHA ZA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO ZA WIZARA INAZOZISIMAMIA KWA MWAKA WA FEDHA 2016/2017

WIZARA	NAMBA YA MRADI	FUNGU	JINA LA MRADI	KILICHODHINISHWA	KILICHOTOLEWA	%
WIZARA YA AFYA NA MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO	5412	52	Mradi wa Upanuzi Hospitali na Uwekaji wa Mashine za CT scan na LINAC Taasisi ya Saratani Ocean Road	5,000,000,000/=	5,000,000,000/=	100
	5491		Mradi wa Ununuzi wa Vifaa Tiba katika Hospitali ya Taifa Muhimbili	4,000,000,000/=	0	0
			Mradi wa Ununuzi wa Mitambo na Vifaa Tiba katika Taasisi ya Mifupa (MOI)	4,800,000,000/=	0	0
	2208		Mradi wa Ujenzi wa Maabara ya kuzalisha dawa asilia wa Taasisi ya Utafiti wa Magonjwa ya Binadamu (NIMR)	8,000,000,000/=	0	0
WIZARA YA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO	4279	46	Mradi wa Usikivu TBC	1,000,000,000/=	0	0
	4353		Mradi wa Ukarabati wa Chuo cha Sanaa Bagamoyo	300,000,000/=	100,000,000	33.3
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA	6361	96	Mradi wa Upanuzi wa Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine-SUA	4,000,000,000/=	0	0
	6350		Mradi wa Upanuzi na Ukarabati wa Chuo Kikuu Dar Es Salaam	9,443,256,575/=	0	0
	6364		Mradi wa Hospitali ya Kufundisha na kutoa huduma - Mloganzila	14,549,727,933 /=-	0	0
	4384		Mradi wa Ujenzi wa DIT – Teaching Tower	5,000,000,000/=	5,000,000,000	100
	6345		Mradi wa Mfuko wa Utafiti na Maendeleo wa COSTECH	12,846,670,343/=	4,072,609,934	31.7
JUMLA				63,939,654,851	14,172,609,934	22.2

2.4 **Kupokea na kuchambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Mapendekezo ya Mwaka wa Fedha wa 2016/2017 na mchakato wa Bajeti za Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha wa 2017/2018**

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 97 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati ilikutana na Wizara inazosisimamia kwa lengo la kuchambua Taarifa ya Utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Bajeti za Wizara inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 na kuwasilisha Taarifa zake Bungeni kwa nyakati tofauti mnamo mwezi Februari, 2017.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa Bajeti imekuwa ni chagamoto kwani Wizara karibu zote zimekuwa hazipewi fedha kama zilivyoidhinishwa na Bunge kama ifuatavyo;-

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee wa Watoto

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na Utekelezaji wa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati. Utekelezaji wa Ushauri na maoni ya kamati haukutekelezwa vile ipasavyo kutokana na changamoto mbalimbali ikiwemo upatikanaji wa fedha za kutosha na kwa wakati. Changamoto hizi zimeipelekea Wizara kukwama katika kutekeleza majukumu yake kiufanisi kama ilivyokuwa inatarajiwa na wengi. Kamati imekuwa ikielezwa nia na mipango mikakati mbalimbali ya Wizara pasipokuwa na utoaji wa taarifa kutoka wizarani wa nini kimefanyika hasa katika mawanda ya maeneo halisi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo Kamati ilichambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha wa 2017/2018 na kutoa maoni na mapendekezo yake kwa Serikali ambayo yaliwasilishwa

Bungeni tarehe **03 Mei, 2017** ambapo Wizara kupitia Fungu 52 ilitengewa kiasi cha **shilingi Trilioni 1.077** ikiwa ni ongezeko la takribani **asilimia 25.9** ikilinganishwa na bajeti ya mwaka wa Fedha wa 2016/2017. **Kamati inasisitiza Serikali kwa ongezeko hilo la fedha lipelekwe kadiri ilivyopangwa badala ya kuongeza fedha katika karatasi bali Serikali iifanye kwa vitendo.**

b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya utekelezaji wa Maoni na Ushauri wa mwaka 2016/2017 wa Kamati ulikuwa wa kuridhisha kwa kiasi chake. Utekelezaji wa majukumu ya Wizara hii hayakuwa ya kuridhisha kutokana na changamoto ya kutopatiwa fedha kwa wakati ambao ulitarajiwa. Aidha, Kamati iliona kwamba katika Wizara ambayo haipewi kipaumbele cha kupewa fedha za utekelezaji, Wizara ya Habari imekuwa katika orodha hiyo ambapo Kamati inaona si sawa, kwani Wizara hii hakuna siku ambayo haijatumika kwa ajili ya kuwasiliana na umma katika matukio mbalimbali kwa maana ya upashanaji wa habari.

Mheshimiwa Spika, nchi yoyote ambayo haina tasnia ya habari bora nchi hiyo ipo kisiwani kwani haitahabarishwa nini kinaendelea ndani na hata nje ya nchi, **hivyo Kamati inaendelea kusiistiza kuipa kipaumbele Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ili iendelee kutekeleza majukumu yake kama ambavyo inatarajiwa.**

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi, 2017 wakati wa ukaguzi wa miradi Wizara ilikuwa haijapokea hata shilingi moja ya fedha iliyokuwa imetengwa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Aidha, kwa kutopeleka fedha hizo za maendeleo katika Wizara utekelezaji wa majukumu mengine na Taasisi zake kama vile TaSuBa haukufanyika ikiwa ni pamoja na

ujenzi wa uzio wa chuo hicho cha Bagamoyo ambapo ilisabaisha uzio huo kutojengwa kama ilivyokuwa imepangwa.

c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, Katika vikao vya Kamati vilivyopita na upitishaji wa Bajeti ya mwaka 2017/2018 Kamati ilitoa Ushauri na Mapendekezo kwa Wizara kwa ajili ya kuyafanyia kazi ya Mwaka wa Fedha wa 2016/2017. Katika utekelezaji wa maoni hayo Wizara ilifanikiwa kutekeleza maoni hayo kwa asilimia kubwa na Kamati inaipongeza Wizara kwa utekelezaji huo. Pamoja utekelezaji huo bado kumekuwa na changamoto ya upatikanaji wa fedha kutoka Serikalini kwenda Wizarani ingawa kila mwaka inaonekana Bajeti ya Wizara inaongezeka licha ya upatikanaji wa Fedha kuwa hafifu tofauti na inavyotarajiwa.

Kamati pia ilipokea Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Wizara Mwaka kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017. Kamati ilibaini kuwa hadi kufikia robo ya tatu ya Mwaka yaani Machi 2017, Wizara ilikuwa imepokea kiasi cha shilingi **316,402,868,828/=** sawa na **asilimia 61.8** tu. Aidha, kuhusu Bajeti ya Maendeleo, Kamati ilibaini kuwa katika robo tatu ya Mwaka wa Fedha, Wizara imepokea jumla ya shilingi **Bilioni 360.922** sawa na **asilimia 61.9** ya fedha iliyoidhinishwa **Bilioni 582.670**. **Kamati imebaini kuwa kiasi hiki cha fedha kisichokidhi mahitaji ni moja ya sababu ya kutotekelezwa kwa Miradi ya Maendeleo ipasavyo.**

2.5 **Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2017)**

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha Kamati inafuatilia kwa ukaribu utendaji wa Wizara, Kamati imejiwekea utaratibu wa kupokea Taarifa za Utekelezaji na Mpango wa Bajeti wa Wizara inazozisimamia kwa kipindi cha Nusu Mwaka. Hivyo basi, katika vikao vyake vya mwezi Januari 2018, Kamati ilipokea Taarifa hizo kwa kipindi cha Julai – Disemba 2017 kama ifuatavyo:-

a) Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia Wazee na Watoto

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Januari 2018, Kamati ilipokea Taarifa ya Utekelezaji wa bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2017/2018 kwa kipindi cha nusu Mwaka kuanzia Julai hadi Desemba, 2017. Wizara ya Afya inatekeleza majukumu yake kupitia mafungu mawili yaani **Fungu 52** –Idara Kuu Afya na **Fungu 53** – Idara Kuu Maendeleo ya Jamii.

Mheshimiwa Spika, Katika Taarifa iliyowasilishwa mbele ya Kamati mnamo tarehe **23 Januari, 2017**, Wizara hii ilionesha kuwa hadi kufikia mwezi Desemba 2017 ilikuwa imekusanya kiasi cha shilingi **Bilioni 118.848** sawa na **asilimia 52.8** ya shilingi **Bilioni 225.038** ya lengo lililokuwa limekadirwa kukusanywa kwa mzima wa fedha wa Mwaka 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, Katika **Fungu 52 Idara Kuu Afya**, ilikuwa imepokea fedha kiasi cha shilingi **Bilioni 224.816** sawa na **asilimia 41.7** ya kiasi cha **shilingi 538.869** ya fedha zilizopaswa kuwa zimepokelewa kwa kipindi hicho cha Nusu mwaka wa fedha. Aidha, ni **asilimia 20.8** tu ya fedha iliyoiidhinishiwa na Bunge lako Tukufu kwa

ajili ya kutekeleza majukumu yake kwa mwaka mzima ndizo zilizokuwa zimepokelewa.

Mheshimiwa Spika, Ni tathmini ya Kamati kwamba fedha zilizotolewa na Serikali kwenda Wizarani ni kidogo sana kwani ni **asilimia 20** tu ikilinganishwa na matarajio kwa mujibu wa bajeti ambayo Bunge pia huwa inahusika katika kuichambua na kuipitisha. Hali hii inasikitisha sana kwani Kamati inaona ni kiasi kidogo sana cha fedha kilichotolewa ambacho kisingeweza kusukuma gurudumu la maendeleo ya sekta ya Afya ipasavyo. **Kamati inahoji je, kwa kipindi hiki cha miezi sita iliyobaki, Serikali itaweza kukamilisha asilimia 80 za fedha zilizobaki na kama ni ndiyo lini majukumu hayo yatatekelezwa kwa kuwa mwaka mwingine wa bajeti utakuwa umeanza?**

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa **Fungu 53 Idara Kuu Maendeleo ya Jamii,** Kamati ilipokea taarifa ya makusanyo ya maduhuli ya Wizara ambayo ilionesha hadi kufikia Mwezi Desemba 2017, makusanyo yalikuwa kiasi cha **shilingi Bbillioni 1.223** sawa na **asilimia 58.2** ya lengo ambalo Wizara ilijiwekea kukusanya ambacho ni kiasi cha shilingi **Bilioni 2.101** kwa mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Wizara kwa kuweka mifumo madhubuti ya ukusanyaji wa maduhuli hayo ndani ya Wizara ikiwemo mfumo wa ulipaji wa huduma kwa njia ya benki, udhibiti wa makusanyo mbalimbali, uboreshwaji wa huduma za bima na njia nyingine kwa mafungu yote mawili kwa maana ya Idara Kuu Afya Fungu 52 na Idara Kuu Maendelo ya Jamii Fungu 53 na kuweza kufikia zaidi ya lengo.

Mheshimiwa Spika, Wizara ilitoa taarifa kuhusu changamoto mbalimbali zinazoikabili katika utendaji kazi wake, ikiwemo changamoto ya upungufu wa rasilimali fedha na rasilimali watu kwa ajili ya kutekeleza majukumu ya Sekta ya Afya kulingana na mipango na mikakati ili kuweza kutoa huduma bora kwa wananchi kwa kufuata mahitaji halisi. Aidha, baadhi ya vituo vya kutolea huduma za afya kutowasilisha mahitaji ya dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi kwa wakati, wigo mdogo wa wananchi wanaohudumiwa kwa mfumo wa bima ya afya, ongezeko la watu wenye magonjwa yasiyo ya kuambukiza na Serikali kutopeleka fedha kwa ajili ya shughuli husika na ambazo hazitolewi kwa wakati ili kuweza kutekeleza majukumu yake kwa wakati na kuboresha huduma za afya.

b) Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kwa kipindi cha mwezi Julai hadi Desemba 2017 ilikuwa imekusanya kiasi cha shilingi **Milioni 449.514** sawa na **asilimia 29** ya kiasi ambacho kilikuwa kimekadiriwa kukusanywa na Wizara. Aidha, kwa kipindi hicho Wizara ilikuwa imepokea kiasi cha shilingi **Bilioni 12.261** ambayo ni sawa na **asilimia 53.1** ya bajeti nzima ya Wizara ya mwaka mzima tu ya bajeti nzima iliyotengewa kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa fedha za maendeleo Wizara ilipokea kiasi cha shilingi **Bilioni 3.0** ambayo ni sawa na **asilimia 47.4** ya fedha zote zilizopangwa kutumika katika miradi ya maendeleo kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2017/2018. **Kamati inaipongeza**

Serikali kwa kupeleka fedha katika Wizara kwa zaidi ya asilimia 50 kwa kipindi cha Nusu mwaka.

c) Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utendaji wa Wizara hii ilionesha kuwa hadi kufikia mwezi Disemba 2017, Wizara ilikuwa imekusanya maduhuli ya kiasi cha **shilingi Bilioni 215.580** kutoka katika vyanzo mbalimbali vya Wizara ambayo ni sawa na **asilimia 59** ya malengo ambayo Wizara ilikuwa imejiwekea katika Mwaka wa Fedha wa 2017/2018. Aidha, katika ukusanyaji huo kuna baadhi ya Taasisi zilizokusanya maduhuli kwa kuvuka lengo na taasisi nyingine zilikusanya chini ya **asilimia 1** ya lengo walilojiwekea Wizara.

Mheshimiwa Spika, katika taarifa hiyo, hadi Desemba, 2017 Wizara ilikuwa imepokea jumla ya **shilingi Bilioni 711.595** sawa na **asilimia 53** ya bajeti nzima ya mwaka ya Wizara kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Aidha, katika fedha za maendeleo Wizara ilikuwa imepokea kiasi cha **shilingi Bilioni 373.756** kati ya hizo kiasi cha shilingi **Bilioni 290.492** sawa na **asilimia 77.7** ni fedha za ndani na kutoka kwa wahisani ni **shilingi Bilioni 83.263** sawa na **asilimia 32.3**. Fedha hizi ndizo zilizopokelewa kwa kipindi cha nusu mwaka mzima.

Mheshimiwa Spika, fedha za maendeleo zilizopokelewa na Wizara kwa ujumla wake ni sawa na **asilimia 40.7** tu ya fedha zote zilizotengwa kwa Mwaka wa Fedha wa 2017/2018 kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Ikumbukwe kwamba fedha za bodi ya mikopo zinajumuishwa katika fedha za maendeleo ya Wizara ambapo kiasi cha

shilingi **Bilioni 253.984** sawa na **asilimia 67.9** ya fedha za maendeleo ya Wizra zilizopokelewa katika kipindi cha Nusu Mwaka zilitumika na Bodi ya mikopo ya wanafunzi wa elimu ya juu na ndicho kinachofanya kiasi cha fedha za maendeleo ya Wizara hiyo kuonekana ni kikubwa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio mengi yaliyopatikana katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara hii, Kamati ilielezwa changamoto mbalimbali ikiwemo ukosefu wa walimu wa kutosha kwa ajili ya elimu msingi kwa maana ya shule ya msingi na sekondari, uchakavu na kutotosheleza kwa miundombinu ya shule ikiwemo maabara, madarasa, upungufu wa wahadhiri wa vyuo vikuu katika ngazi ya PhD, ukosekanaji wa elimu ya ufundi stadi, uhaba wa vifaa vya maabara kama vile kemikali na hakuna **changamoto ya fedha licha ya bajeti ya fedha za miradi ya maendeleo kuegamia katika upande wa bodi ya mikopo tu kwa asilimia 67.9 katika fedha zilizokuwa zimepokelewa katika Wizara ya Elimu na kuacha miradi ya maendeleo mingine.**

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo Wizara ilieleza changamoto ambazo yenyewe na Taasisi zake imekuwa ikikumbana nazo kama kutopata kwa wakati fedha za kutekeleza Miradi ya Maendeleo, madeni ya walimu, uhaba wa wahadhiri wenye sifa hasa ikizingatiwa wahadhiri wengi wenye elimu nzuri wanastaafu katika umri wa miaka 60 wakati ndipo wanapohitajika, miundombinu chakavu na isiyokidhi mahitaji katika vyuo vikuu, na ongezeko la wanafunzi pamoja na mahitaji yao.

2.6 **Uchambuzi wa Miswada mbalimbali ya Serikali**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane (7) (b) iliyo chini ya Kanuni ya 118 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati katika kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018, iliweza kuchambua upya Muswada wa Sheria ya Madaktari, Madaktari wa Meno na Wataalam wa Afya Shirikishi wa Mwaka 2016 (***The Medical, Dental and Allied Professionals Bill, 2016***). Itakumbukwa kuwa Muswada huu uliwahi kujadiliwa katika vikao vya Mwezi Februari lakini haukuweza kuingizwa Bungeni kutokana na marekebisho ambayo Serikali ilienda kuyafanya. Baada ya Serikali kuzingatia hoja za wadau mbalimbali iliuleta Muswada huu tena katika vikao vya Mwezi Agosti 2017 na Taarifa yake kuingizwa Bungeni **tarehe 11 Septemba, 2017**.

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ni kati ya Miswada iliyoweza kujadiliwa na kupitishwa na Bunge lako Tukufu katika vikao vya Bunge vilivyofanyika mwezi Septemba, 2017 na kupelekwa kwa ajili ya kusainiwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ili kuwa Sheria kamili na tayari kwa matumizi.

2.7 **Semina kwa Wajumbe wa Kamati**

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikiha Wajumbe wa Kamati wanajengewa uwezo katika maeneo mbalimbali lakini pia wanashirikina ana wadau katika kubadilishana mawazo na uzoefu, Kamati ilipewa semina kutoka katika Taasisi mbalimbali kama ifuatavyo:-

a) Semina ya tiba ya msaada (*Palliative Care Service*)

Semina hii iliendeshwa na Shirika lisilo la kiserikali ambalo linatoa msaada kwa watu wanaougua magonjwa mbalimbali yakiwemo ya kusendeka kama vile saratani, shinikizo la damu, watu wanaoishi na virusi vya

UKIMWI na mengineyo. Semina hii iliwapa uelewa wa kwamba kuna umuhimu wa Serikali kutayarisha wataalamu wa kutoa huduma ya tiba ya msaada ikiwemo ushauri nasaha lakini pia kuhakikisha vifaa kama vile dawa za kupunguza maumivu makali zinapatikana ili kuwapa huduma wananchi kwa urahisi. Semina hii ilitolewa katika Ofisi za Bunge mjini Dodoma mwezi Julai, 2017.

b) Semina ya Masuala ya Afya ya Uzazi

Semina hii ilitolewa kwa wajumbe wa Kamati na shirika lisilo la kiserikali ifahamikalo kwa jina la Utepe Mweupe (*White Ribbon*) kwa ajili ya kukuza uelewa kwa wajumbe wa umuhimu wa kuhakikisha Serikali inatenga fedha za kutosha kwa ajili ya masuala ya afya ya uzazi kwa wote kwa maana ya wanawake na wanaume.

c) Semina ya Masuala ya uchambuzi wa Bajeti

Semina hii iliendeshwa na Mradi ufahamikao kama *Legislative Support Project* unaosimamiwa na Ofisi ya Bunge kwa ajili ya kuwaongezea ujuzi wajumbe wa namna ya kuchambua bajeti (*Budget Scrutiny*) mbalimbali za Afya, Elimu na nyingine kwa kuweza kuoanisha na malengo makuu ya Maendeleo (*Sustainable Development Goals*). Semina hii iliwapa uelewa zaidi wa namna gani bajeti inaweza ikachambuliwa kwa manufaa ya nchi.

d) Semina ya Masuala ya Elimu

Semina hii iliendeshwa na Shirika linalotambulika kama *Tanzania Youth Association* – TAYOA kwa ajili ya kuangalia changamoto zinazowakabili vijana hasa katika masuala ya Elimu na Afya. Semina hii ilifanyika mara

mbili kwa ajili ya kufanya pia ufuatiliaji na kuona ni namna gani vijana wanapata fursa ya kuweza kutatua changamoto zao wenyewe. Aidha, waandaaji hao waliifahamisha kamati kwamba changamoto za vijana ni nyingi ingawa hazipewi kipaumbele na zinatatuliwa kwa ujumla wake tu badala ya kuzitatua kwa kuzingatia uwingi wao na hata idadi ya changamoto na jinsia. Mfano katika suala la Elimu, upatikanaji wa elimu kwa kijana wa kike, masuala ya uzazi kwa kijana wa kike na kiume na mambo mengineyo. Semina hii ilitolewa katika viwanja vya Bunge, mjini Dodoma.

e) Semina ya masuala ya Uzazi wa Mpango

Semina ilitolewa kwa wajumbe na shirika lisilo la kiserikali la *Tanzania Communication Development Centre* –TCDC kwa ajili ya kuwapa uelewa wa umuhimu wa uzazi wa mapango nakwa ajili ya maendeleo ya Taifa kwa ujumla wake. Aidha, uzazi w mpango haumaanishi ni kuwa na idadi ndogo ya watoto bali kuwa na idadi ya watoto ambao wazazi wataweza kuwatimimizia mahitaji ya msingi na wakati huo huo afya ya mama ikibaki imeimarika. Semina hii ilitolewa hapa mjini Dodoma katika ukumbi ulioko Hoteli ya Morena.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kutoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo kama ifuatavyo:-

3.1 Maoni ya Jumla

3.1.1 Bajeti

Mheshimiwa Spika, Maendeleo yoyote yanategemea uwepo wa rasilimali ikiwemo rasilimali watu, muda pamoja na rasilimali fedha. Taarifa zilizowasilishwa kwenye Kamati zimeonesha uwepo wa changamoto ya kuchelewa kwa fedha zilizotengwa kwenye Bajeti kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli mbalimbali za Wizara zote tatu (3) zinazosimamiwa na Kamati hii.

Mheshimiwa Spika, Changamoto hiyo imesababisha shughuli nyingi kushindwa kutekelezeka kwa wakati, hadi wakati Bunge linapitisha bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2017/2018, Wizara zote chini ya Kamati hii hazikuwa zimepokea fedha zaidi ya **asilimia 50** ya Bajeti zao kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017. Aliyekuwa Rais wa Marekani Barrack Obama aliwahi kusema, naomba kunukuu, ***"A budget is more than a series of numbers on a page, it is an embodiment of our values"*** kwa tafsiri isiyo rasmi ni kwamba bajeti ni zaidi ya mfululizo wa namba katika ukurasa bali ni utambuzi wa thamani yetu. Hivyo basi, Serikali itambue kwamba, taswira na ubora wa chi yetu inaonekana pia kupitia upangaji na utekelezaji wa bajeti yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni kuwa, mwenendo huu unachangia kuzorota kwa utekelezaji wa majukumu mbalimbali ikiwemo miradi ya maendeleo kwa ajili ya kuwahudumia wananchi.

3.1.2 **Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha wa 2016/2017**

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa bajeti ya serikali kuna fedha maalumu ambazo zimekuwa zikitengwa kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo katika Wizara zilizo chini ya Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii. Napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa kamati ilipata fursa ya kutembelea na kukagua baadhi ya miradi ukiwemo mradi wa mabweni ya wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Dar es salaam na mradi wa ujenzi wa maktaba kubwa na ya kisasa chini ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa miradi hiyo ilitekelezwa vizuri na Kamati inaipongeza Serikali kwa kufanya vizuri katika miradi hiyo iliyotajwa. Ni maoni ya Kamati kwamba utekelezaji wa miradi hiyo umesaidia kutatua changamoto mbalimbali zinazoikabili Chuo Kikuu cha Dar es salam hasa katika suala la mahali pa kulala wanafunzi wa chuo hicho. **Serikali ihakikishe inapeleka fedha pia katika miradi ya maendeleo mingine kama ilivyopangwa ili nayo iweze kutekelezwa kwa wakati kama ambavyo imefanyika katika mradi wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam.**

3.1.3 **Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto**

Mheshimiwa Spika, katika Wizara hii Kamati inatoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo yafuatayo:-

a) Bohari Kuu ya Dawa (*Medical Store Department*)

Mheshimiwa Spika, bohari ya Dawa imekuwa ikifanya kazi kubwa na nzuri sana ya kuhakikisha inasambaza dawa muhimu kwa wananchi licha ya changamoto inazokumbana nazo na kuendelea kuzitafutia

ufumbuzi. Kamati ina maoni kuwa, Serikali Iendelee kuipa nguvu Bohari Kuu ya Dawa ili iweze kuendelea kufanya kazi kwa ufanisi kwa kuitengea fedha za kutosha kutasaidia kuiwezesha taasisi hiyo kuwa na mchango wa kutosha katika huduma ya tiba, kwani tumaini la mgonjwa yeyote ni kupata dawa itakayomtibu maradhi yake katika kituo anachopata huduma ya afya na kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, Upatikanaji wa dawa katika maeneo mengi ya kutolea huduma za afya imeendelea kuwa changamoto siku hadi siku, **Kamati inaendelea kusisitiza kutekeleza mipango mikakati ambayo itatatua changamo za Bohari Kuu ya Dawa.**

b) Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)

Mheshimiwa Spika, Bima ya afya ni sehemu ya mfuko wa hifadhi ya jamii ambao unamhakikishia mwananchi kwamba yupo salama wakati afya yake itakapotetereka. Kamati inasikitishwa sana na suala la Bima ya afya kubaki kwa wananchi wachache ambao wana uhakika na kipato na kuwaacha kando wale ambao hawana uhakika na kipato, hawajui kesho yao na ndiko ambako wananchi wengi wako katika hali hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeomba mara nyingi kufahamu mchakato wa Bima ya afya kwa wote (*Universal Coverage*) lakini mrejesho ambao Kamati umekuwa ikipata kutoka Serikalini kupitia Wizara ya Afya kuhusu hatua ambayo Serikali imefikia ni kuwa bado ipo kwenye mchakato wa bima ya afya kwa wote. **Kamati inajiuliza lini mchakato huu utakamilika, kwanini Serikali isiende kujifunza kutoka kwa jirani na rafiki zetu nchini Rwanda ambao wamefanikiwa kwa kiasi kikubwa katika suala hili. Je, hakuna**

cha kujifunza kutoka kwao, nini kauli ya Serikali kuhusu suala la Bima ya Afya kwa wananchi wote?

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kutoa msisitizo wa Bima ya Afya yenye uhakika isiyokuwa na ubaguzi wa aina yeyote ikiwemo vigezo vya kipato, kuchagua aina ya magonjwa aina za vituo vya kutolea huduma za afya na sababu nyingine mbalimbali. **Ikumbukwe kwamba maendeleo ya nchi huletwa na wananchi wenye afya bora na afya bora inapatikana kwa wananchi kuwa na Bima ya afya ambayo inaweza kupatikana wakati wowote na mahali popote.**

c) Mafunzo kuhusu Uzazi salama

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na changamoto ya masuala ya uzazi katika jamii zetu hasa kwa watoto walioko katika umri wa shule. Na hali inavyoonesha ni kwamba wananchi ambao watoto wao wanakumbana na changamoto ya kupata mimba shuleni wameanza kuchukuliwa hatua watoto wenyewe pamoja na wazazi wao. Hali ambayo inaonesha kwamba kumekuwa na ongezeko. Na ongezeko hilo linasababishwa na wananchi kutokuwa na uelewa wa kutosha katika masuala ya uzazi. **Kamati inasisitiza Serikali iweke mkakati wa kuanza kutoa elimu kwa wananchi wake na ikibidi iingizwe katika mtaala wa shule ili watoto waanze kupatiwa mafunzo hayo wakiwa shuleni ili kupunguza tatizo hili.**

d) Utolewaji wa Taulo safi (*Sanitary Pads*) kwa watoto wa kike

Mheshimiwa Spika, Mtoto wa kike anapitia changamoto nyingi katika kuhakikisha anapata elimu bora kwa maendeleo ya yake na taifa kwa ujumla. Changamoto hiyo ikiwemo kupoteza siku zisizopungua 5 (ambazo ni siku 60 kwa mwaka) katika mwezi akiwa anaiingia katika siku zake za hedhi (*Menstrual Period*) ambayo inamlazimu kukaa nyumbani siku hizo na kumfanya akose haki yake ya masomo. Aidha, kutokana na changamoto hii kumpelekea watoto wengine kuacha kabisa masomo.

Mheshimiwa Spika, Ili kupunguza changamoto hiyo Kamati inashauri, taulo safi (*Sanitary pads*) kwa watoto wa kike zitolewe bure au ziondolewe kodi kama kwa nia ya kumkomboa mtoto wa kike kwani watoto wa kike wengi wamekuwa wakishindwa kwenda shule wakiwa kwenye hedhi kutokana na ukosefu wa *Sanitary pads*.

e) Upatikanaji wa fedha kwa ajili ya maendeleo ya wanawake

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikitenga fedha kwa ajili ya kuwasaidia akina mama kujikwamua kiuchumi kwa maendeleo yao kwa njia ya mikopo yenye riba nafuu kupitia Fungu 53 Idara ya maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. **Kamati inashauri kwamba, Serikali ihakikishe fedha zinazotengwa kwaajili ya akina Mama zinatolewa kwa kuwa wanawake wengi wanaishi katika mazingira magumu.**

f) Utambuzi wa wazee na kupewa vitambulisho rasmi

Mheshimiwa Spika, katika kikao cha Kamati na Wizara, Waziri aliahidi kutoa vitambulisho vya Wazee lakini mpaka sasa havijatolewa hii inasikitisha sana. Pamoja na kuwa na Sera ya Wazee iliyopitishwa Mwaka 2003 na ikatarajiwa Muswada wa Sheria hiyo ya Wazee kwaajili ya kuwasimamia lakini mpaka sasa Muswada huu bado haujaletwa Bungeni. Kamati inajiuliza je hakuna wazee au wazee wan chi hii thamani yao imepotea? Ikumbukwe kwamba kijana wa leo ni mzee wa kesho.

Mheshimiwa Spika, Kamati ni maoni ya Kamati kuwa, ni jambo jema kwa Serikali kuuleta Muswada huu ili kuwalinda wazee na matendo maovu dhidi yao kama vile kuuwawa kwa imani za kishirikina na hata kutelekezwa pasipo msaada wowote ule.

Aidha kamati inashauri, Serikali iboresha Makazi ya Wazee kwani yana hali mbaya sana, Serikali itoe vitambulisho kwa wazee wote nchini wakiwemo waliowahi kushika nyadhfa kubwa hapa nchini, Serikali isogeze huduma za afya, maji na hata chakula kwani wanateseka kufuata huduma hizi, na ikibidi iweke utaratibu wa wananchi kujiwekea akiba ya uzeeni kama ambavyo nchi za wenzetu zinafanya.

g) Uhaba wa wataalamu wa afya nchini

Mheshimiwa Spika, nchi yetu imekuwa ikikumbwa na changamoto ya wataalamu wa afya wakiwemo madaktari bingwa katika maeneo mengi hapa nchini hali inayopelekea wagonjwa wengi kuteseka kwa kusubiri matibabu kwa muda mrefu na wengine hata kupoteza maisha yao. Na hili limekuwa ni hitaji la kila mbunge humu ndani. Kamati inaona kwamba changamoto hii si kwa sababu ya wataalamu hakuna lakini ni

Serikali haijaamua kutoa nafasi za ajiri za kutosha kwa ajili ya kukidhi mahitaji haya.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuwa ni vyema Serikali itoe ajira nyingi kwa wataalam hawa wakiwemo madakatari bingwa muhimu kwa afya na maisha ya Watanzania kwa ajili ya maendeleo ya nchi.

h) Ongezeko la Ukatili wa Kijinsia

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na ongezeko la ukatili wa kijinsia katika jamii zetu hapa nchini ikiwemo kwa watoto, wanawake na wanaume pia ingawa taarifa zimekuwa zikipatikana kwa wanawake na watoto pekee. Ukatili wa wanawake na Watoto umekuwa ukiongezeka siku hadi siku. **Kamati inashauri Serikali kuja na Mkakati madhubuti wa kutatua tatizo hili ikiwemo utoaji wa elimu ya ukatili wa kijinsia, kuongeza madawati ya jinsia katika vituo vya polisi ili kuweza kusaidia kutatua matatizo mengi yakiwemo magonjwa ya akili yatokanayo na ukatili wa kijinsia ikiwemo kubakwa, unyanyasaji, kunyimwa haki ya ndoa na mengine mengi.**

i) Pongezi kwa Taasisi mbalimbali

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Afya imekuwa ikitekeleza majukumu yake ikisaidiana na Taasisi mbalimbali inazosisimamia pamoja na changamoto zote inazokabiliana nazo kuna baadhi ya Taasisi zimekuwa zikifanya vizuri sana. Kamati haina budi kuzipongeza pale zinapofanya vizuri.

Mheshimiwa Spika, Kamati inazipongeza baadhi ya Taasisi kwa kufanya kazi vizuri zikiwemo Mamlaka ya chakula na Dawa (TFDA), Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete (JKCI), Bohari ya Dawa (MSD), na Taasisi ya Mifupa (MOI). Kipekee JKCI imekuwa na ubunifu mkubwa na wenye tija kwa taifa wa namna ya kutekeleza majukumu yake, Serikali haina budi kuunga mkono juhudi hizo kwa kuiwezesha kifedha ili ifike mahali wagonjwa kutoka nje ya Tanzania waje kutibiwa hapa nchini na waweze kuitangaza hospitali hiyo.

j) Hospitali ya Taifa ya Muhimbili

Mheshimiwa Spika, Hospitali ya Taifa ya Muhimbili ndiyo Hospitali pekee kubwa ya Serikali hapa nchini ambayo wagonjwa wote wakishindikana katika hospitali nyingine za mikoani wanapelekwa Muhimbili kwa Matibabu. Hospitali hii imekuwa ikifanya vizuri sana katika maeneo mbalimbali ikiwemo ukusanyaji wa maduhuli ambao licha ya kuwa na mzigo mkubwa wa wagonjwa na ikizingatiwa kwamba wagonjwa wote sasa wanatibiwa hapa nchini na siyo nje ya nchi lakini bado imeendelea kufanya vizuri katika utendaji wake.

Mheshimiwa Spika, ni maoni ya Kamati kuwa kwa utendaji huu bora wa Hospitali ya Muhimbili, Serikali itaendelea kuisimamia Hospitali hii ili iweze kuendeleza na kuongeza viwango vyake bora zaidi vya utoaji wa huduma ya afya kwa wananchi na ni imani ya Kamati kuwa Chuo Kikuu cha Tiba cha Muhimbili kitaendelea kuitumia Hospitali ya Taifa ya Muhimbili kuwa Hospitali yake ya kufundishia kama ilivyokuwa kwa kipindi chote tangu chuo hicho kuanzishwa.

k) Hospitali ya Benjamini Mkapa Dodoma

Mheshimiwa Spika, Hospitali ya Benjamini Mkapa ambayo ipo ndani ya Chuo Kikuu cha Dodoma, imejengwa kwa ubora mkubwa na kuwekwa vifaa vya kutosha na vya kisasa. Hospitali hii inakabiliwa na changamoto ya watumishi ambao wangeweza kutoa huduma kwa wananchi. Ni maoni ya Kamati kuwa Hospitali hii haitumiki ipasavyo (*Under-utilized*) ikilinganishwa na ubora wake kwa maana ya miundombinu, vifaa na vifaa tiba.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali, ipeleke watumishi wa kutosha katika Hospitali ya Benjamin Mkapa ili iweze kuhudumia wakazi wa Dodoma na hata nje ya Dodoma ili iweze kupunguza msongamano mkubwa uliopo katika Hospitali ya Mkoa wa Dodoma ifahamikayo kama "General Hospital".

l) Idara ya Chakula na Lishe (TFNC)

Mheshimiwa Spika, Suala la lishe ni sehemu muhimu sana katika maisha ya mwanadamu. Afya ya binadamu huimarika kwa mambo mengi ikiwemo lishe bora. Wananchi wengi wanakula kwa kutimiza milo mitatu kama ilivyo mazoea lakini si kwa kuzingatia lishe bora. Ni Maoni ya Kamati kuwa, Elimu ya lishe bora inapaswa kutolewa na Taasisi ya Chakula na Lishe ambayo iliundwa kwa mpango maalumu kwa ajili ya kusaidia wananchi wa Tanzania kuboresha afya zao. Kwa mujibu wa taarifa zilizofika mbele ya Kamati imebainika kwamba, Taasisi hii haipewi kipaumbele, bajeti inayotengwa miaka yote ni ndogo sana ikilinganishwa na mahitaji halisi ya majukumu yao. **Kamati inaona ni wakati sasa Serikali itambue lishe ni kinga na tiba tosha kwa magonjwa mengi hasa yasiyo ya**

kuambukiza (*Non Communicable Diseases*) hivyo na kuipa bajeti ya kutosha ili kutoa elimu ya umuhimu wa lishe bora katika kukabiliana na magonjwa mbalimbali.

3.1.4 Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Habari na Taasisi zake zinakumbana na changamoto mbalimbali ambazo Kamati inapenda kuzitolea Maoni, Ushauri na Mapendekezo kama ifuatavyo:-

a) Shirika la Utangazaji la Taifa (TBC)

Mheshimiwa Spika, Shirika la Utangazaji la Taifa ni shirika pekee la utangazaji linalomilikiwa na Serikali na linategemewa sana katika matukio ya jamii na Serikali pia. Lakini Shirika hili lina changamoto nyingi ikiwemo ya watumishi kuwa wachache kuliko majukumu yao, changamoto ya fedha na hata ya miundombinu ikiwemo majengo pamoja na mitambo au vifaa.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kufanya mapinduzi ya mikakati ya namna ya kuweza kuliboresha shirika hili ili liweze kufanya kazi yenye tija kwa shirika lenyewe na Taifa kwa ujumla katika kutoa habari zenye uhakika. Ni wakati sasa Shirika hili kujifunza kutoka katika makampuni binafsi ya utangazaji kama vile AZAM TV na mengineyo kwa ajili ya kufanya uboreshaji wa Shirika hilo. Serikali ikiona inapendeza itangaze zabuni ili kampuni binafsi waweze kusaidia uboreshaji huo kwa manufaa ya nchi.

b) Baraza la Sanaa Tanzania (BASATA)

Mheshimiwa Spika, Baraza la Sanaa ni Baraza lilioundwa kwa ajili ya kuboresha na kusimamia kazi za wasanii hapa nchini kwa kuwapa miongozo mbalimbali ya namna ya kuweza kufanikisha kazi zao. BASATA badala ya kuwa muelekezaji kwa wateja wake limegeuka kuwa mahakama ya kuhukumu wasanii pale wanapokelea tu lakini wanapofanya vizuri Baraza hili halisikiki kuwapa motisha au kuwapongeza wasanii hao.

Mheshimiwa Spika, kumekuwepo na mwenendo wa kuwafungia wasanii wanaokiuka yanayoitwa maadili ya mtanzania **(Kwa mujibu wa BASATA)** lakini hakuna katika matamko hayo kwamba tulikaa na msanii huyo kumuelekeza misingi na utaratibu wa kuwa msanii. Katika taarifa za Baraza hakuna mahali panapoonesha kuwa kuna vikao vilivyowahi kufanyika na wasanii chipukizi, wakongwe au wote kwa maana ya kuwaelekeza namna ya kuenenda kama msanii wa kitanzania. **Kamati inaona kuna changamoto ya mawasiliano kati ya Baraza na wasanii wa kitanzania ambao ni wateja wake, hivyo Serikali kupitia BASATA liweke mikakati maalumu ya kuhakikisha inakuwa na mahusiano mazuri kati ya wasanii na Baraza ili wasanii waone baraza ni sehemu ya kukimbilia na siyo kukimbia. Kamati inaishauri Serikali kuliwezesha Baraza hili liweze kutimiza majukumu yake kiuweledi kwa kufanya kazi kimizania badala ya kugeuka kuwa Mahakama ya kuhukumu msanii aliyefanya vibaya pasipo na miongozo yao kwa msanii huyo kabla hajakosea.**

c) Baraza la Kiswahili Tanzania (BAKITA)

Mhishimiwa Spika, Lugha ya Kiswahili ni miongoni mwa lugha kubwa duniani katika orodha ya lugha kumi (10) zinazotumika kimataifa. BAKITA ni chombo kinachosimamia lugha hiyo hapa nchini, lakini hakitekelezi majukumu yake kama ambavyo ilikuwa inatarajiwa. Lugha ya Kiswahili ikitumika vizuri inaweza kuwa ni sehemu ya kitega uchumi kwa nchi kama ambavyo lugha nyingine zikitumika. Kwa kutengeneza rasilimali watu wakiwemo walimu ambapo wananchi wetu wanaweza kupata ajira nje ya nchi kwa kufundisha lugha ya Kiswahili. **Kamati inashauri Serikali kutengeneza mpango mkakati ambao utasaidia kukuza lugha yetu ya Kiswahili ndani na nje ya nchi kwa maendeleo ya Taifa.**

d) Uboreshaji wa Utamaduni na Sanaa

Mheshimiwa Spika, Nchi yoyote ile inatambulishwa na kazi ya Utamaduni na Sanaa yake na ni kazi kama kazi nyingine hapa nchini na duniani kote na inalipa kodi kubwa kwa Serikali husika. Na pia Utamaduni na Sanaa ukiendeshwa vizuri utakuwa ni sehemu ya utalii na kuweza kuzuia vizazi vyetu kuiga utamaduni wa nje ambao unakwenda kinyume na maadili ya Mtanzania. **Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha wasanii wote nchini wanasajiliwa na kupewa utambulisho maalumu kwa ajili ya kusaidia kulipa kodi ya mapato lakini pia kuboresha maisha yao kama wasanii ikiwemo kuwaweka katika mfumo wa Bima ya afya na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ili kuendelea kulinda hadhi yao katika jamii badala ya kudhalilika wapatapo majanga kama vile ugonjwa.**

e) Uboreshaji wa Tasnia ya Filamu Tanzania

Mheshimiwa Spika, Tasnia ya Filamu Duniani kote imekuwa ni sehemu ya utangazaji wa vitu mbalimbali vya nchi husika ikiwemo mila, desturi na utamaduni wa nchi, vivutio vya kitalii, lugha husika na hata uwekezaji katika nchi hiyo ambayo inaongeza tija katika pato la taifa.

Mheshimiwa Spika, nchi ya Korea ya Kusini katika miaka 1990 iliweka mkakati wa kuwekeza katika kutangaza utamaduni wa nchi hiyo kupitia Filamu, muziki na burudani ujulikanayo kama "**Korean Wave**" ambapo kwa kufanya hivyo mwaka 2004 iliingizia nchi hiyo pato la taifa kiasi cha **Bilioni 1.87** ambao ni sawa na **asilimia 0.2** kwa uchumi wa Korea Kusini na mwaka 2014 iliingizia tena pato la nchi hiyo kiasi cha **Bilioni 11.6**.

Mheshimiwa Spika, kwa mfano huo wa Korea ya Kusini ni maoni ya Kamati kwa Serikali kupitia Wizara kuiboresha tasnia hiyo kwa kuiga mfano wa Korea Kusini ambayo imefanikiwa kwa kiasi kikubwa.

Aidha, uboreshaji huo unaweza kufanyika kwa njia mbalimbali ikiwemo kupunguza urasimu wa kupata vibali vya kupata mandhari halisi kwa ajili ya kurekodi filamu hizo kama maeneo ya polisi, bandari, mbuga za wanyama, mlima Kilimanjaro na kwingineko. Hii itasaidia kutangaza utalii badala ya kuwa na filamu ambazo nusu saa nzima inaonesha mtu yupo kwa mganga wa kienyeji au kuonesha utapeli unavyofanyika.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona ni wakati sasa wa kufanya mageuzi makubwa ya ukuzaji wa tasnia hii ili kuendeleza uibuaji na ukuzaji wa viwanda ikiwemo viwanda vya Filamu nchini na kuingia pato Taifa.

3.1.5 **Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia**

Mheshimiwa Spika, Wizara hii pamoja na Taasisi zake inakumbana na changamoto mbalimbali ambazo Kamati inapenda kuzitolea maoni, ushauri na mapendekezo kama ifuatavyo:-

a) Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi (VETA)

Mheshimiwa Spika, Vyuo vya ufundi stadi ni vyuo ambavyo ni muhimu sana kwa mustakabali wa maendeleo ya taifa leo hasa katikakauli mbiu ya Serikali ya awamu ya Tano ya nchi ya viwanda. Nchi nyingi duniani zimeendelea kwa kuimarisha vyuo vya VETA kwakuwa wahitimu hao ndiyo watendaji wakubwa katika miradi na viwanda mbalimbali tofauti na wahandisi wakubwa kwani wao wanakuwa ni wasimamizi wa utekelezaji wa ufundi huo. Kamati imebaini kwamba bado Serikali haijafungamanisha Sera ya Uchumi wa Viwanda na uboreshaji wa vyuo hivyo vya ufundi stadi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kuwa hakuna mkakati madhubuti wa kuboresha vyuo hivyo kwani hakuna nyongeza ya walimu, miundombinu ya kuonesha kuwa vyuo hivyo vina umuhimu wa kutoa mafundi mchundo wa kutosha katika jamii zetu iwe kwa kuajiriwa au kwa kujiajiri. Aidha, vyuo vingi vya Ufundi stadi vimejikita katika kufundisha udereva na kuacha fani nyingine kama za ufundi uwashi, useremala na fani nyingine. **Kamati inasisitiza kuvifanyia tathmini vyuo vyote vya VETA nchini ili kubaini**

kama vinatekeleza malengo ya kuanzishwa kwake au la, na kama kuna haja ya kuhakikisha kila wilaya inakuwa na chuo cha Ufundi stadi kwa ajili ya kuzalisha taaluma mbalimbali kwa ajili ya kukuza uchumi wa nchi yetu.

b) Chuo Kikuu Huria (*Open University of Tanzania*)

Mheshimiwa Spika, Chuo Kikuu Huria kilianzishwa kwa malengo ya kuwawezesha wale ambao hawakuweza kuendelea na utafutaji wa elimu kwa mfumo ambao umezoeleka na hasa kwa wale ambao wako makazini. Kwa msingi huo basi Chuo kiliwekewa utaratibu kwamba kwa mtu ambaye hakuwa na sifa za kuendelea na masomo ya ngazi ya juu alitakiwa kuanza na kozi ya msingi (***Foundation course***) ili aweze kupata sifa za kuendelea na masomo ya elimu ya juu. Utaratibu huu ulianza kuigwa na vyuo vingine ambavyo havikuwa kwa malengo ya mfumo huu na kuonekana kupoka majukumu ya chuo kikuu Huria na hata kusababisha kufanya kozi ya msingi chini ya muda ule ambao ni utaratibu kwa mijubu wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, kutokana na changamoto hiyo Serikali iliamua kufuta utaratibu wa Kozi ya msingi kwa vyuo vyote kikiwemo chuo kikuu Huria cha Tanzania ambao walikuwa wanafuata utaratibu ambao ulianzishwa chini ya Sera ya **Elimu ya Masafa ya Mwaka 2014 kifungu cha 3.3.1. (*There is no escape for Foundation Course*)**. Kwa kufanya hivyo kumepelekea chuo hicho kukosa wanafunzi wa kuendelea kusoma katika chuo hicho na kukisababishia chuo kukosa kazi ya kufanya. **Kamati inahoji je Chuo Kikuu Huria kinafutwa na kuwa katika utaratibu wa vyuo vingine au la? Na kama lengo la**

Serikali chuo hicho kiendee, hivyo Kamati inaomba kulitaarifu Bunge ili liweze kuishauri Serikali kuhakikisha inarejesha majukumu ya Chuo hicho kama iivyokuwa hapo awali na kuweza kuendelea kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

c) Hospitali ya Mloganzila

Mheshimiwa Spika, Hospitali ya kisasa kabisa iliyojengwa kwa weledi mkubwa imekamilika na nchi nzima ilishuhudia uzinduzi wake. Kamati inaipongeza sana Serikali kwa kukamilisha mradi huo uliojengwa kwa viwango vikubwa na kwa wakati mfupi ikilinganishwa na miradi mingine. Kamati inaiomba Serikali kuendelea kusimamia viwango bora vya ujenzi wa majengo mengine yakiwemo nyumba za wafanyakazi, mabweni ya wanafunzi kama yaliyoanishwa katika ramani ya hospitali hiyo. Aidha, Serikali ihakikishe huduma katika hospitali hiyo ikiwemo elimu ya udaktari pamoja na matibabu iwe katika ubora wa juu ili kuweka ushindani katika nchi za Afrika ya Mashariki na Afrika nzima.

Mheshimiwa Spika, ni mapendekezo ya Kamati kwa Serikali kwamba ili kuendeleza ubora ule wa majengo, ihakikishe inapeleke watumishi wa kutosha wakiwemo wakufunzi na wafanyakazi wa kada nyingine mbalimbali wenye weledi na wapewe motisha kulingana na utendaji wao wa kazi ili waweze kufanya kazi vizuri zaidi. Ikifanyika hivyo hospitali ya Mloganzila inaweza ikawa ni Hospitali bingwa katika ufundishaji na utoaji wa huduma bora ya afya.

d) Taasisi ya Elimu ya Watu wazima

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya elimu ya watu wazima ilianzishwa kwa ajili ya kufuta ujinga kwa watu ambao waliikosa fursa ya elimu kwa sababu mbalimbali na kupunguza idadi ya watu wasiojua kusoma na kuandika. Kutokana na mabadiliko ya Sera na mikakati mbalimbali ya Sekta ya Elimu imefikia mahali elimu hiyo ya watu wazima haitolewi.

Aidha, ikumbukwe kwamba sasa kuna Sera ya Elimu bila malipo (**Waraka wa mwaka 2016**) ambayo inatoa fursa kwa kila mtoto kuingia darasani kwa ajili ya kufuta ujinga. Kwa msingi huo Taasisi ya Elimu ya watu wazima hakuna shughuli yoyote inayofanyika na hivyo kuiongezea mzigo wa uendeshaji kwa Serikali. **Kamati inashauri kwamba Taasisi hiyo ivunjwe kwani hakuna majukumu ya kutekeleza badala yake imegeuka kuwa kijiwe cha kupumzikia endapo mtumishi ataonekana hatoshi katika kitengo chake cha awali ndani ya Wizara ya Elimu. Na kwa kufanya hivyo basi kutakuwa kumeipunguzia mzigo Serikali na watumishi hao wapangiwe majukumu mengine**

e) Madeni mbalimbali ya wahadhiri na walimu wa Elimu Msingi

Mheshimiwa Spika, wakati wa utekelezaji wa majukumu ya Kamati, ilibainika kuwa wahadhiri wa vyuo vikuu na walimu wakiwemo walimu wa shule za msingi na sekondari wana malimbikizo ya madeni yao kwa serikali ambayo inapunguza morali ya ufanyaji kazi ya ufundishaji. Ikumbukwe kuwa kazi ya ufundishaji ni ngumu sana na inahitaji motisha.

Mheshimiwa Spika, Katika taarifa ya Kamati ya Mwaka 2016 iliyosomwa **tarehe 6 Februari, 2017** tulilieleza Bunge lako tukufu kuhusu madeni ya walimu wa shule za msingi kiasi cha shilingi **Trilioni 1.6** ni maoni ya Kamati kuwa deni hili litakuwa limeongezeka katika kipindi hiki cha mwaka mzima, ambayo kimsingi yanashusha morali ya walimu kutimiza wajibu wao wa kufundisha. Aliyewahi kuwa Rais wa Afrika ya Kusini Hayati Nelson Mandela aliwahi kusema, naomba kunukuu, ***“No Country can really develop unless its citizens are educated”*** kwa tafsiri isiyo rasmi ni kwamba, hakuna nchi itnayoweza kuendelea isipokuwa wanachi wake wameelimika. Kwa kuwavunja moyo walimu hawa ni kurudisha nyuma juhudi za kuwaelimisha wananchi wa Tanzania ili kusukuma gurdumu la maendeleo ya nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliishauri Serikali kupitia TAMISEMI kwa kushirikiana na chama cha walimu kufanya uhakiki wa madeni haya ya walimu ili waweze kulipwa stahiki zao. Kwa masikitiko makubwa mpaka leo hii hakuna taarifa yoyote iliyofika mbele ya Kamati au Bunge ya utekelezaji wa ushauri huu na kueleza ni kwa kiasi gani walimu wamelipwa au la.

Mheshimiwa Spika, naliomba Bunge lako, lichukue hoja hii na kuiagiza Serikali kutekeleza uhakiki huo na kuwalipa madeni walimu hao. Badala ya Serikali kukimbilia kuwaadhibu walimu amabo wanafundisha shule ambazo hazitoi matokeo mazuri kwa kumtaka mwalimu atimizi wajibu wake wakati kwa upande mwingine Serikali nayo haitimizi wajibu wake kwa mwalimu huyo.

f) Vitabu vyenye makosa kuondolewa Shuleni

Mheshimiwa Spika, wakati Bunge lako Tukufu likijadili Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2017/2018 iliibuka hoja ya suala la uchapisha na usambazaji wa vitabu vilivyo na makosa mengi ya kimaudhui pamoja na mantiki yake hali iliyopelekea Kamishna wa Elimu na baadhi ya watendaji waliohusika katika jukumu hilo ndani ya Wizara ya Elimu kusimamishwa kazi na Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, mpaka Kamati inapokea na kujadili taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya Mwaka 2017/2018, ilikuwa haijapata taarifa rasmi ya uondolewaji wa vitabu hivyo katika shule kwa mantiki hiyo ni maoni ya kamati kwamba vitabu vyenye makosa bado vinaendelea kutumika kuwafundishia watoto shuleni.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuhakikisha inaviiondoa vitabu hivyo mapema iwezekanavyo katika shule zote na kuviharibu. Aidha, Serikali isambaze vitabu vipya visivyo na makosa kwa ajili ya kuendeleza ufundishaji.

g) Mwenendo wa ufaulu katika Elimu ya Sekondari (Kidato cha nne)

Mheshimiwa Spika, Nchi yetu imeweka utaratibu wa ufaulu katika elimu ya Sekondari kwa viwango vya madaraja kwa maana daraja la kwanza mpaka daraja la nne (*Division one to Division Four*). Kwa utaratibu huo, mwenendo wa ufaulu katika elimu ya sekondari haujawa wa kuridhisha kwani ufaulu huo kwa daraja la kwanza hadi

la tatu (*Division 1 to 3*) haujawahi kuuvuka **asilimia 30** ya idadi ya watoto walifanya mtihani katika mwaka husika katika shule za serikali na shule za binafsi. Jedwali lifuatalo linaonesha mwenendo wa ufaulu kwa miaka mitano (5) kuanzia mwaka 2013 hadi 2017.

Mwenendo wa ufaulu katika mtihani wa Kidato cha Nne kuanzia Mwaka 2013-2017

MWAKA	DARAJA LA I	DARAJA LA II	DARAJA LA III	JUMLA	ASILIMIA
2013	7,579	21,728	45,017	74,324	21.09
2014	7,375	25,131	41,326	73,832	30.72
2015	9,816	31,986	48,127	89,929	25.34
2016	9,458	32,391	54,169	96,018	27.60
2017	7,872	33,074	54,391	95,337	30.15

Chanzo: Taarifa ya Baraza la Mitihani 2018

Mheshimiwa Spika, Kwa matokeo hayo kama ilivyooneshwa katika jedwali, ni dhahiri kuwa asilimia 70 ni watoto waliopata daraja la nne na daraja sifuri. Kamati inahoji ni taifa gani ambalo tunajaribu kulitengeneza na ikumbukwe kwamba elimu ndiyo msingi wa maisha.

Mheshimiwa Spika, kwakuwa Serikali hufanya tathmini ya ufaulu wa watoto kila mwaka, Kamati ina maoni kuwa taarifa hizo hazifanyiwi kazi kwa ajili ya kutatua changamoto za zinazoikabili Wizara ya Elimu ili kuhakikisha inaboresha kiwango cha ufaulu wake ya mwaka uliopita ili kuweza kuboresha ufaulu na matokeo yake kila mwaka makosa hayo hujirudia.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali pamoja na uboreshaji wa masuala mengine ya msingi ikiwemo uongezaji wa walimu pamoja na uboreshaji wa miundo mbinu, Serikali ifanyie kazi maoni na mapendekezo ya taarifa ya tathmini inayofanywa kila mwaka ili iweze kuboresha ufaulu wa watoto katika ngazi ya Sekondari.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, napenda tena kukushukuru kwa kunipa fursa hii ya kuwasilisha Taarifa ya Shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma na Maendeleo ya Jamii kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Mawaziri wote ambao Wizara zao zinasimamiwa na Kamati hii kwa ushirikiano ambao wamekuwa wakiipa Kamati kwa kipindi chote cha utendaji kazi wake akiwemo Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto Mhe. Ummu Mwalimu (Mb), Naibu Waziri wake Dkt. Faustine Ndugulile (Mb), Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mhe. Dkt. Harrison G. Mwakyembe (Mb) na Naibu Waziri wake Mhe. Juliana D. Shonza (Mb), Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia Mhe. Prof. Joyce Ndalichako (Mb) na Naibu wake Mhe. William T. Olenasha (Mb). Aidha, Kamati inawashukuru Makatibu Wakuu na Watendaji wa Wizara hizo kwa ushirikiano ambao wamekuwa wakiipa Kamati siku zote za utendaji kazi wake.

Mheshimiwa Spika, kipekee zaidi namshukuru Makamu Mwenyekiti Mhe. Mussa A. Zungu kwa ushirikiano anaonipa. Aidha, nawashukuru mno Wajumbe wa Kamati hii kwa umakini na ushirikiano mzuri ambao wamekukuwa wakinipa katika utendaji kazi wangu. Napenda kulijulisha Bunge kuwa, Wajumbe hawa wamekuwa wakifanya kazi kwa weledi wa hali ya juu sana. Napenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Peter J. Serukamba, Mb	Mwenyekiti
2. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb	M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hussein Mohamed Bashe, Mb	Mjumbe
4. Mhe. Peter Ambrose Lijualikali	Mjumbe
5. Mhe. Joseph Osmund Mbilinyi, Mb	Mjumbe
6. Mhe. Kasuku Samson Bilago, Mb	Mjumbe
7. Mhe. Lucia Ursula Michael Mlowe, Mb	Mjumbe
8. Mhe. Dkt. Jasmine Tiisekwa, Mb	Mjumbe
9. Mhe. Ahmed Ally Salum, Mb	Mjumbe
10. Mhe. Susan Anselm Lyimo, Mb	Mjumbe
11. Mhe. Juma Selemani Nkamia, Mb	Mjumbe
12. Mhe. Selemani Said Bungara, Mb	Mjumbe
13. Mhe. Zitto Zuberi Kabwe, Mb	Mjumbe
14. Mhe. Boniphace Mwita Getere, Mb	Mjumbe
15. Mhe. Bernadetha K. Mushashu, Mb	Mjumbe
16. Mhe. Jaku Hashim Ayoub, Mb	Mjumbe
17. Mhe. Sikudhani Yassin Chikambo, Mb	Mjumbe
18. Mhe. Savelina Silvanus Mwijage, Mb	Mjumbe
19. Mhe. Hussein Nassor Amar, Mb	Mjumbe
20. Mhe. Grace Victor Tendega, Mb	Mjumbe
21. Mhe. Sonia Juma Magogo, Mb	Mjumbe
22. Mhe. Nuru Awadh Bafadhili, Mb	Mjumbe
23. Mhe. Rehema Juma Migira, Mb	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, kwa kipekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Stephen Kagaigai, pamoja na watendaji wake akiwemo Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman B. Hussein, Mkurugenzi Msaidizi wa Kamati hii Ndg. Dickson M. Bisile na Makatibu wa Kamati hii Ndg. Pamela E. Pallangyo na Ndg. Agnes Nkwera pamoja na Msaidizi wao Gaitana Chima na Ndg. Wazir Kizingiti kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kuisaidia Kamati ikiwemo kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati.

4.2 **Hoja**

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza shughuli zilizotekelezwa, Uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati, Maoni na Mapendekezo mbele ya Bunge lako Tukufu, sasa naomba kutoa hoja kwamba Bunge sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii, pamoja na Maoni, Ushauri na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Peter Joseph Serukamba, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HUDUMA NA
MAENDELEO YA JAMII

7 Februari, 2018